

Lietuvos Respublikos Ministrui Pirmininkui

Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministrui

Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministrui

Lietuvos Respublikos Švietimo, mokslo ir sporto ministrui

Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pirmininkui

Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto pirmininkui

Lietuvos Respublikos Seimo Jaunimo ir sporto reikalų komisijos pirmininkui

Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komiteto pirmininkui

Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriui

REZOLIUCIJA

DĖL JAUNIMO PSICHIKOS SVEIKATOS PUOSELĖJIMO

LiJOT Asamblėja Nr. 61

2025 m. balandžio 5–6 d.

Kaunas

Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (toliau – LiJOT), didžiausia nevyriausybinė jaunimo organizacijų sąjunga Lietuvoje, vienijanti 54 nacionalines jaunimo ir su jaunimu dirbančias organizacijas, savivaldybės jaunimo organizacijų tarybas, atkreipia visuomenės, sprendimų priėmėjų ir nevyriausybinių sektoriaus dėmesį į prastą jaunimo psichikos sveikatos padėtį Lietuvoje ir dėsto problemos sprendimo būdus.

STATISTIKA

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje pastebimai išaugo psichinės sveikatos problemų skaičius tarp jaunimo. Vis didesnis specialistų skaičius susiduria su paaugliais, kurie ieško pagalbos. Tačiau, tik vienas iš dešimties mokinių ieškojo profesionalios pagalbos dėl problemų, jausmų, elgesio ar emocinių nusiskundimų, o didžioji dalis tiesiog bendrauja su bendraamžiais.¹ 2022 m. atlikta apklausa apie stigmatizuojančias nuostatas psichikos sveikatos srityje atskleidė, jog 20% respondentų sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu, jog

¹ Šambaras, R., Butvilaitė, A., Andruškevič, J., Istomina, N., & Lesinskienė, S., *How to Link Assessment and Suitable Interventions for Adolescents: Relationships among Mental Health, Friendships, Demographic Indicators and Well-Being at School*, 2024. Internetinė prieiga: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11352741/pdf/children-11-00939.pdf>

savo psichikos sveikatos sunkumus turėtų spręsti patys, be specialisto intervencijos. Sociologinis šalies gyventojų tyrimas dėl žmogaus teisių suvokimo ir vertinimo 2021 m. parodė, kad 26,9% apklaustųjų nenorėtų gyventi psichinių sutrikimų turinčio asmens kaimynystėje.² Tai parodo visuomenės žinių apie psichinius sunkumus ir sutrikimus trūkumą bei polinkį vadovautis pasenusiais įsitikinimais, pavyzdžiui, jog psichinė sveikata yra ne tokia svarbi kaip fizinė. Neigiamas ir diskriminuojantis požiūris į psichinių sutrikimų turinčius asmenis bei asmeninių psichologinių sunkumų ignoravimas yra viena iš priežasčių, kodėl savižudybių kiekis Lietuvoje, buvo vienas aukščiausių Europoje (19,6 savižudybės 100 tūkst. gyventojų, 2023 m. duomenimis).³

SIŪLYMAI

Siūlomi pokyčiai jaunimo psichikos sveikatai gerinti turėtų būti paremti ilgalaikiškumu ir visapusiškumu. Svarbu, kad įgyvendinant priemones bendradarbiautų tiek vyriausybiniis, tiek nevyriausybiniis sektorius. Rekomenduojame ne tik teikti formalias paslaugas ar gydymą vaistais, bet ir šviesti visuomenę apie psichikos sveikatą. Taip pat, turi būti užtikrinamos pagrindinės žmogaus teisės, didinant su psichikos sveikata susijusių paslaugų kokybę ir prieinamumą, o komunikacijos pagalba socialinėse medijose bei viešojoje erdvėje ir ilgalaikes programas didinant toleranciją ir suprantingumą visuomenėje.

Atsižvelgiant į anksčiau pateiktus argumentus bei siekiant ilgalaikių ir efektyvių pokyčių psichikos sveikatos sektoriuje, siūlome šias priemones visuomenės psichikos sveikatai stiprinti.

Visuomenės švietimas

Tam, jog visuomenėje būtų galima stebėti teigiamą pokytį, visuomenė turi būti ugdoma visapusiškai, kovojant su psichikos sveikatos stigma ir klaidingais įsitikinimais. Prastos lietuvių psichikos sveikatos būklės problema nebus sprendžiama, kol patys žmonės nebus pasiryžę užsiimti saviugda ir, iškilus rimtai psichologinei problemai, pagalbos kreiptis į galinčius padėti specialistus. Dėl šių priežasčių yra itin svarbu šviesti ir ugdyti žmonių

² Žvelk giliau, *Psichikos sveikatos stigma*, 2024. Internetinė prieiga:

<https://zvelkgiliau.lt/psichikos-sveikatos-stigma/>

³ Kanopockienė, K., Paulauskaitė, A., *Savižudybių skaičius Lietuvoje mažėja: ranką prieš save vis rečiau pakelia jaunuoliai*, 2024. Internetinė prieiga:

<https://www.lrytas.lt/sveikata/medicinos-zinios/2024/09/10/news/savizudybiu-skaicius-lietuvoje-mazeja-ranka-pries-save-vis-reciau-pakelia-jaunuoliai-34166121>

gebėjimus bei žinias, leidžiančias jiems ne tik atpažinti savo patiriamus psichologinius sunkumus, tačiau ir pastebėti aplinkinius, kurie yra aukštesnės savižudybės ir psichologinių sunkumų rizikos grupėje.

Į bendrojo ugdymo programos turinį siūlome integruoti daugiau ugdymo apie psichikos sveikatą. Tai galima pasiekti į biologijos pamokas įtraukiant daugiau informacijos apie fizinės sveikatos sąsają su psichikos procesais arba bent vieną pusmetį ar metus įvedant privalomas psichologijos pamokas. Svarbu skatinti dažnesnes, įvairiose erdvėse vykdomas visuomenę šviečiančias kampanijas, apimančias ne tik emocinio intelekto ugdymą, bet ir kartų dialogą bei būsimų ir esamų tėvų informavimą apie psichikos sutrikimus, jų atpažinimą ir pagalbos būdus. Taip pat, siūlome skleisti informaciją apie efektyvius psichikos sveikatos puoselėjimo metodus bei skatinti visuomenės pasitikėjimą psichikos sveikatos specialistais, sukuriant internetinę platformą, kurioje žmonės galėtų įsivertinti savo savijautą pagal jaučiamus simptomus ir sulaukti pagalbos, kreipiantis į rekomenduotinus specialistus arba savarankiškai, atliekant nurodytus veiksmus. Kad informacija būtų pasiekama ir vyresnio amžiaus žmonėms, internetinės platformos turinį būtų galima paviešinti informacinio leidinio forma.

Psichikos sveikatos paslaugų prieinamumas

Lietuvoje 2023 m. duomenimis buvo neužpildyti 22 proc. psichologų etatų.⁴ Su specialistų trūkumu susiduria bene visos viešojo sektoriaus įstaigos. Tad Lietuvos gyventojai susidūria su dilema – ar kelis mėnesius laukti eilėje pas psichologą, ar mokėti didžiulę sumą už vizitą pas privačiame sektoriuje dirbančius specialistus. Ši problema dar labiau paveikia jaunos žmones, kurie dar nėra finansiškai stabilūs.

Pagrindinė priežastis, lemianti psichologų stygių viešajame sektoriuje, yra privataus sektoriaus patrauklumas. Įmonėse dirbantys specialistai gauna didesnes algas ir mažesnę darbo krūvį, lyginant su viešuoju sektoriumi. Tad psichikos sveikatos paslaugų prieinamumą gali skatinti psichologų atlyginimo didinimas viešajame sektoriuje.

Matome poreikį puoselėti viešojo sektoriaus teikiamas paslaugas bei stiprinti visuomenės sveikatos biuruose teikiamas, jaunimui skirtas programas (savitarpio pagalbos grupes bei individualias konsultacijas). Svarbu užtikrinti šių paslaugų prieinamumą,

⁴ LRT, *Kur besi pirštu – ten trūksta: Lietuvoje laisvas kas penktas psichologo etatas, kai kur tokio specialisto apskritai nėra nė vieno*, 2023. Internetinė prieiga: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2109345/kur-besi-pirstu-ten-truksta-lietuvoje-laisvas-kas-penktas-psichologo-etatas-kai-kur-tokio-specialisto-apskritai-nera-ne-vieno>

suteikiant ne mažiau nei 10 nemokamų konsultacijų per metus. Taip pat, siekiant užtikrinti jaunų žmonių, gyvenančių Lietuvos regionuose, psichikos sveikatos puoselėjimą siūlome plėsti nuotolinių konsultacijų (skambučiais, žinutėmis ar laiškais) pasiekiamumą bei užsiimti psichikos sveikatos specialistų pritraukimu iš didmiesčių, apmokant kelionės išlaidas ar suteikiant papildomų naudų.

Įvairių sektorių integracija ir bendradarbiavimas

Efektyvus tarpsektorinis bendradarbiavimas daro teigiamą įtaką žmonių sveikatos ir psichosocialiniams rodikliams. Taip pat, diegiamos priemonės, apjungiančios psichikos sveikatos ir su sveikatos apsauga nesusijusius sektorius, įprastai veda prie pozityvių visos sistemos pokyčių, tokių, kaip geresnė komunikacija tarp paslaugas teikiančių institucijų, stipresnė sektorių lyderystė ir aiškesnė atskaitomybė.⁵ Nors Lietuvoje yra tokių priemonių, kaip kompetencijų psichikos sveikatos srityje didinimas mokyklos darbuotojams, jų reglamentavimas, siekiant užtikrinti stabilią ir efektyvią psichikos sveikatos puoselėjimo sistemą visoje Lietuvoje, nepakankamas. Pavyzdžiui, yra savivaldybių, kuriose eilę metų nei vienas mokyklos darbuotojas tokiuose mokymuose nedalyvavo.⁶

Nors Lietuvoje savižudybių tempas tendencingai mažėja kasmet, jis vis tiek yra vienas aukščiausių Europos Sąjungoje.⁷ Neretai pirmą kontaktą su žmogumi, ketinančiu nusižudyti, užmezga policijos pareigūnai, mokyklos ar jaunimo darbuotojai, taip pat savanoriai nevyriausybinėse organizacijose. Tam, kad šis pavojus būtų laiku atpažintas ir tinkamai adresuotas, reikalingas šių profesijų žmonių tinkamas pasirengimas. Vienas iš pasirengimo metodų gali būti visuomenės sveikatos biurų rengiami mokymai „safeTALK“, kurie padeda atpažinti savižudybės riziką bei nukreipti žmogų tęstinei pagalbai gauti.

LiJOT siūlo reglamentuoti mokyklos darbuotojų dalyvavimą psichikos sveikatos srities ugdyme bei didinti savižudybės ir kitų psichologinių sunkumų riziką atpažinti padedančių mokymų prieinamumą visoje Lietuvoje, tokiuose mokymuose skatinti dalyvauti tikslinių profesijų grupes, ypač dirbančias su jaunimu ir aktualią medžiagą įtraukti į pedagogikos studijų programą.

⁵Cambridge University Press, *Global Mental Health*, 2015. Internetinė prieiga: <https://www.cambridge.org/core/journals/global-mental-health>

⁶Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, *Mokyklų darbuotojų kompetencijos psichikos sveikatos srityje didinimo mokymai*, 2023. Internetinė prieiga: <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/psichikos-sveikata/visuomenes-psichikos-sveikata/psichikos-sveikatos-prevencija-savivaldybiu-visuomenes-sveikatos-biuuruose/mokyklu-darbuotoju-kompetencijos-psichikos-sveikatos-srityje-didinimo-mokymai/>

⁷ Eurostat, *Death due to suicide*. Internetinė prieiga: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/>

Psichologų praktinės veiklos reglamentavimas

Šiuo metu Lietuvoje nėra įstatymo, reglamentuojančio psichologų praktinę veiklą, tad nėra ir atitinkamų pasekmių psichologams, kurie savo veiklą vykdo nekokybiškai ir nepaiso psichologo profesinės etikos. Taip pat dėl reglamentavimo trūkumo atsiranda galimybė žmonėms, neturintiems reikiamo išsilavinimo ir kompetencijų, užsiimti tariama psichologo praktine veikla ir išsilavinimą turintiems psichologams nekelti savo kompetencijų. Dėl šių priežasčių asmenys, besikreipiantys į psichologus, gali nesulaukti reikiamos paramos ar net patirti emocinę ir finansinę žalą.

Psichologų praktinė veikla yra reguliuojama daugelyje šalių. Kai kurios šalys turi išsamią licencijavimo tvarką ir reguliavimo tarybas, kitose šalyse yra pasikliaunama profesinių asociacijų priežiūra. Taip pat šalyse skiriasi reikalavimai psichologo praktinei veiklai vykdyti. Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Kanadoje⁸, Australijoje⁹, Belgijoje¹⁰, Suomijoje¹¹, Norvegijoje¹² ir Jungtinėje Karalystėje¹³ psichologo profesinis vardas yra saugomas įstatymo ir yra įgyjamas tik turint tinkamą išsilavinimą, kvalifikaciją ir licenciją.

LiJOT siūlo priimti įstatymą, reglamentuojantį psichologų praktinę veiklą, ir apsaugoti psichologo profesinį vardą. Tai yra svarbus žingsnis, siekiant kokybiškos, skaidrios ir etiškos Lietuvos psichologų veiklos.

Psichologinės pagalbos teikimas ugdymo įstaigose

Lietuvoje pastebimas opus mokyklos psichologų trūkumas. 2023 m. nustatyta, jog psichologus turėjo tik 68 proc. Lietuvos mokyklų. Neretai mokyklose dirbantys psichologai dirba nepilnu etatu.¹⁴ Tokį specialistų trūkumą lemia kelios priežastys – maži atlyginimai,

⁸ ASPPB PSYBook: Psychology Licensing Requirements. Internetinė prieiga: <http://psybook.asppb.org/>

⁹ AHPRA Psychology Board, *Registration standards*, 2024. Internetinė prieiga: <https://www.psychologyboard.gov.au/Standards-and-Guidelines/Registration-Standards.aspx>

¹⁰ Commission des Psychologues, *The title of psychologist*, 2024. Internetinė prieiga: https://www.compsy.be/en_GB/for-psychologist

¹¹ PPF ry, 2025. Internetinė prieiga: <https://mentalhealth.fi/getting-registered-in-finland/>

¹² Helsenorge, *Psychologist in Norway*, 2022. Internetinė prieiga: <https://www.helsenorge.no/en/psykisk-helse/psychologist-in-norway/>

¹³ HCPC, *Understanding the regulation of psychologists*, 2023. Internetinė prieiga: <https://www.hcpc-uk.org/news-and-events/blog/2023/understanding-the-regulation-of-psychologists/>

¹⁴ LRT, *Kur besi pirštu – ten trūksta: Lietuvoje laisvas kas penktas psichologo etatas, kai kur tokio specialisto apskritai nėra nė vieno*, 2023. Internetinė prieiga: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2109345/kur-besi-pirstu-ten-truksta-lietuvoje-laisvas-kas-penkta-psichologo-etatas-kai-kur-tokio-specialisto-apskritai-nera-ne-vieno>

didelis darbo krūvis, profesinės veiklos perspektyvų trūkumas, nenoras dirbti regionuose. Dėl tų pačių priežasčių, lyginant su kitomis psichologijos sritimis, edukacinė psichologija yra viena iš nepatraukliausių studentams, besirankantiems psichologijos magistro studijas.

LiJOT numato kelias priemones, padėsiančias spręsti mokyklos psichologų stoką. Viena iš jų – mokyklos psichologų atlyginimų didinimas, atliepiančią didelį šios srities specialistų darbo krūvį. Kita – skatinamosios stipendijos edukacinės ar mokyklinės psichologijos studentams, įpareigojant juos po studijų kelis metus dirbti savo savivaldybės ugdymo įstaigoje. Šią priemonę būtų galima taikyti ir kitų sričių psichologijos magistro studentams, mat mokyklos psichologams nėra reikalavimo turėti būtent edukacinės ar mokyklinės psichologijos magistro laipsnio diplomą. Taip pat, mokyklos psichologo profesijos patrauklumą gali skatinti valstybės finansuojamų vietų edukacinės psichologijos magistro studijose didinimas. Galiausiai, mokyklos psichologų darbo krūvį gali mažinti mokytojų ir socialinių darbuotojų psichikos sveikatos puoselėjimo kompetencijų ugdymas, suteikiant mokymus ar metodinę medžiagą apie moksleivių psichikos sveikatos problemų atpažinimą bei emocinės paramos teikimą.

Psichikos sveikatos laisvadieniai moksleiviams

Psichikos sveikatos laisvadienis moksleiviui – tai suteikiama galimybė praleisti vieną ar kelias ugdymo proceso dienas dėl pagrįstų psichikos sveikatos priežasčių. Šio laisvadienio tikslas – sudaryti sąlygas mokiniui atsigauti nuo patiriamo emocinio ar psichologinio diskomforto, siekiant išsaugoti jo gerovę ir užtikrinti sėkmingą tolesnį dalyvavimą ugdymo veiklose ar kasdienoje.

Šiuo metu tokia praktika taikoma Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur tokia tvarka įvesta 12-oje valstijų, įskaitant Arizoną, Kaliforniją, Koloradą, Konektikutą, Ilinojų, Kentukį, Meiną, Nevadą, Oregoną, Jutą, Virdžiniją ir Vašingtoną.¹⁵ Kai kuriose iš šių valstijų nustatytas maksimalus tokių laisvadienių skaičius per mokslo metus, pavyzdžiui, Ilinojuje leidžiama iki penkių dienų,¹⁶ Nevadoje, gali prireikti pateikti raštišką psichikos sveikatos specialisto pažymą,¹⁷ o Konektikute tam leidžiamos ne daugiau kaip 2 dienos per metus, jeigu

¹⁵ Managed Methods, 2024. Internetinė prieiga:

<https://managedmethods.com/blog/student-mental-health-days/>

¹⁶ Ilinojaus Generalinė Asamblėja, Bill Status of SB1577, 2022. Internetinė prieiga:

<https://www.ilga.gov/legislation/BillStatus.asp?DocNum=1577&GAID=16&DocTypeID=SB&SessionID=110&GA=102>

¹⁷ Nevada Electronic Legislative Information System (NELIS), Senate Bill No.249, 2021. Internetinė prieiga:

<https://www.leg.state.nv.us/App/NELIS/REL/81st2021/Bill/7771/Text>

jos nėra iš eilės.¹⁸ Jungtinėje Karalystėje psichikos sveikatos laisvadieniai yra prilyginami nedarbingumo dienoms dėl fizinės sveikatos. Tai reiškia, kad moksleiviai gali gauti atleidimą nuo pamokų dėl psichikos sveikatos problemų, siekiant užtikrinti jų emocinę gerovę ir sėkmingą dalyvavimą ugdymo procese.¹⁹

Psichikos sveikatos laisvadienių įteisinimas padėtų sumažinti su psichikos sveikatos problemomis susijusią stigmą, skatintų atvirumą ir sąmoningumą šia tema. Be to, ši praktika sudarytų sąlygas anksti identifikuoti ir spręsti psichologinius sunkumus bei prisidėtų prie didesnio produktyvumo. Tačiau, svarbu užtikrinti tinkamą laisvadienių reglamentavimą, kad jie būtų naudojami atsakingai – ne kaip vengimas, o kaip svarbi psichikos sveikatos puoselėjimo priemonė.

LiJOT siūlo pamokų pateisinimo sistemose pripažinti psichikos sveikatą lygiaverte fizinei sveikatai, suteikiant moksleiviams psichikos sveikatos laisvadienių galimybę. Rekomenduojame priimti sprendimus susijusius su pagrindiniais aspektais: laisvadienių pavadinimu, jų skaičiumi, suteikimo tvarka, visuomenės informavimu, papildomu švietimu apie psichikos sveikatą bei, esant poreikiui ir galimybėms, specialistų pagalbos užtikrinimu.

Narkotikų politika ugdymo įstaigose

Ugdymo įstaigos susiduria su sunkumais, kontroliuojant tabako ir narkotinių medžiagų naudojimą moksleivių tarpe. Neleistinos medžiagos yra randamos pas vis jaunesnio amžiaus moksleivius, o nenuoseklios, mokslu neparemtos ir mokinių pasitikėjimą mokyklos bendruomene mažinančios prevencijos ir intervencijos programos nepadedą spręsti šios opios problemos. Mokyklose narkotikų vartojimas įprastai yra žemas ir yra platesnio elgesio problemų ir rizikingo elgesio modelio dalis. Todėl intervencija turi spręsti platesnius rizikingo ir impulsyvaus elgesio veiksnius, o ne tik narkotikų vartojimą.²⁰

Šiuo metu kai kuriose ugdymo įstaigose yra vykdomos kratos, kurios skatina baimę moksleivių tarpe, tačiau neadresuoja narkotikų vartojimo problemos priežasčių. Aplinkoje, kurioje mokiniai bet kada gali būti apieškomi be jų sutikimo, keliama rizika panaikinti saugią aplinką, be kurios ilgalaikiai ir pozityvūs moksleivių vartojimo pokyčiai būtų dar mažiau

¹⁸ Konektikuto valstija, Substitute Senate Bill No. 2, 2021. Internetinė prieiga: <https://www.cga.ct.gov/2021/ACT/PA/PDF/2021PA-00046-R00SB-00002-PA.PDF>

¹⁹ British Medical Association, 2024. Internetinė prieiga: <https://www.bma.org.uk/pay-and-contracts/leave/sick-leave/protecting-your-mental-health>

²⁰ European Union Drugs Agency, *Schools and drugs: health and social responses*, 2022. Internetinė prieiga: https://www.euda.europa.eu/publications/mini-guides/schools-and-drugs-health-and-social-responses_en

tikėtini. Remdamiesi 2017 metais Lietuvos mokyklose atliktu tyrimu²¹ galime teigti, jog jau tuomet pastebėtas moksleivių žemas pasitikėjimas mokyklos darbuotojais su šiuo metu taikomis priemonėmis, tikėtina, tik prastėtų. Žemas pasitikėjimas mokyklos darbuotojais prieštarautų vartojimo mažinimui mokslu grįstiems metodams²² be kurių ilgalaikiai ir pozityvūs moksleivių vartojimo pokyčiai būtų dar mažiau tikėtini.

Europos Sąjungos narkotikų agentūros sukurtame internetiniame registre Xchange, kuriame pateikiamos specialistų įvertintos prevencinės programos, galima rasti įvairių kitose Europos šalyse taikomų programų.²³ Pavyzdžiui, Austrijoje, Belgijoje, Čekijoje, Vokietijoje, Italijoje, Ispanijoje, Švedijoje ir Prancūzijoje yra vykdoma programa „Unplugged“, kurioje akcentuojamas kritinis mąstymas, sprendimų priėmimas, problemų sprendimas ir tarpasmeniniai įgūdžiai. Programa orientuota į normatyvinių nuostatų apie medžiagų vartojimą koregavimą. Mokymo programa susideda iš 12 modulių, kurie vyksta kartą per savaitę. Moduliai apima tokias temas, kaip grupių dinamika, sveikų sprendimų pasirinkimas, tikslų išsikėlimas bei tabako, alkoholio ir narkotikų vartojimo žala. Programa skirta skatinti bendravimą ir įsitraukimą mokykloje per interaktyvius mokymosi metodus.²⁴

Siūlome, kad tabako ir narkotikų vartojimo prevencija ir intervencija būtų paremta mokslu, kitų šalių veiksmingomis praktikomis bei laikytis principo „padėti, o ne bausti“. Prevencijos ir intervencijos programos turi siekti paveikti visą mokyklos bendruomenę, apimti visuotinę prevenciją, ugdančią socialinius įgūdžius ir sveikų sprendimų priėmimo gebėjimus, mokyklos narkotikų politikos formavimą bei intervenciją, sukuriančią saugią ir globėjišką ugdymo aplinką.

Konversijos terapijų draudimas

Konversijos terapija yra pseudomokslinis terminas, apibūdinantis įvairius intervencijos metodus, pagrįstus įsitikinimu, kad žmogaus seksualinę orientaciją ar lytinę

²¹ Izokaitis M., Stonienė L., *Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas, rizikos veiksniai bei ankstyvosios intervencijos ir prevencijos vykdymas tarp bendrojo ugdymo mokyklų mokinių*, 2017. Internetinė prieiga: [https://visuomenessveikata.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2017.2%20\(77\)/VS%202017%20\(77\)%2000RIG%20Psichoaktyviosios%20medziagos.pdf](https://visuomenessveikata.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2017.2%20(77)/VS%202017%20(77)%2000RIG%20Psichoaktyviosios%20medziagos.pdf)

²² LaRusso, M. D., Romer, D., & Selman, R. L., *Teachers as builders of respectful school climates: Implications for adolescent drug use norms and depressive symptoms in high school*. *Journal of Youth and Adolescence*, 2008. Internetinė prieiga: <https://doi.org/10.1007/s10964-007-9212-4>

²³ European Union Drugs Agency, *Xchange prevention registry*. Internetinė prieiga: https://www.euda.europa.eu/best-practice/xchange_en

²⁴ European Union Drugs Agency, *Unplugged - a Comprehensive Social Influence programme for schools: life skills training with correction of normative beliefs*, 2024. Internetinė prieiga: https://www.euda.europa.eu/best-practice/xchange/unplugged_en

tapatybę galima ir reikia keisti. Konversijos terapija sukelia psichologinį bei fizinį skausmą ir kančią. Žmonės, nukentėję nuo šių praktikų, patiria savivertės praradimą, nerimą, depresiją, socialinę izoliaciją, intymumo sunkumus, seksualinę disfunkciją, potrauminio streso sutrikimo simptomus, suicidines mintis bei bandymus nusižudyti.²⁵

Išskiriami trys pagrindiniai konversijos terapijos metodai. Pirmasis – psichoterapija – intervencija, kurioje naudojama aversija (elektrošokas, pykinimą ar paralyžių sukeliantys vaistai), kai asmeniui yra rodomi vaizdai, susiję su jo seksualine orientacija. Antrasis metodas – medicininės praktikos (hormonų ar steroidų terapija, priverstinės lyties patvirtinimo operacijos). Galiausiai yra religinės intervencijos, kuriose naudojami psichologinio ir fizinio kankinimo metodai.

Konversijos terapija yra pripažįstama kaip žmogaus teises pažeidžianti praktika.²⁶ Konversijos terapijos praktikantai neatsižvelgia į aukų religinius įsitikinimus, todėl pažeidžiama sąžinės ir religijos laisvė. Konversijos terapija gali sukelti fizinę kančią, jai trūksta medicininio pagrindimo²⁷ bei laisvo ir informuoto sutikimo, tad tokia praktika gali prilygti kankinimui. Vykdam konversijos terapiją yra pažeidžiama žmogaus teisė į sveikatą, mat daugeliu atvejų psichologinė kančia, sukelta konversijos terapijos, yra tokia sunki ir ilgalaikė, kad gali sukelti suicidines mintis ir privesti prie savižudybės. Taip pat, siekiant brutaliais būdais pakeisti žmogaus identitetą yra pažeidžiama ir žmogaus žodžio bei saviraiškos laisvė.²⁸

Maždaug 5% LGBT asmenų Europoje susidūrė su konversijos terapijos pasiūlymais, o 2% iš tikrųjų patyrė šią praktiką, tačiau, kiti šaltiniai teigia, jog šie skaičiai yra kur kas didesni.²⁹ Konversijos terapiją nacionaliniu lygiu draudžia 10 Europos šalių – Belgija, Kipras, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Islandija, Malta, Norvegija, Portugalija ir Ispanija.³⁰ Taip pat draudimus yra įvedusios Australija, Brazilija, Ekvadoras, Kanada ir kt.³¹

²⁵ United Nations independent expert, *Report on Conversion Therapy*, 2022. Internetinė prieiga:

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/SexualOrientation/ConversionTherapyReport.pdf>

²⁶ United Nations. *Practices of so-called “conversion therapy”. Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity*, 2020. Internetinė prieiga:

<https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g20/108/68/pdf/g2010868.pdf>

²⁷ APA Division 44 Public Policy Committee, *Facts about „Conversion Therapy“*, 2019. Internetinė prieiga:

<https://www.apadivisions.org/division-44/resources/conversion-fact-sheet.pdf>

²⁸ *Visuotinė žmogaus teisių deklaracija*, 1948. Internetinė prieiga:

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>

²⁹ Europos Parlamentas, *Bans on conversion 'therapies'. The situation in selected EU Member States*, 2022.

Internetinė prieiga:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733521/EPRS_BRI\(2022\)733521_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733521/EPRS_BRI(2022)733521_EN.pdf)

³⁰ ILGA-Europe, *Rainbow Map*, 2024. Internetinė prieiga:

<https://rainbowmap.ilga-europe.org/categories/equality-non-discrimination/>

³¹ Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyrius.

Konversijos terapijos taikymo draudimas užsienio šalyse, 2022. Internetinė prieiga:

<https://infa.lt/wp-content/files/pdf/Konversijos-terapijos-draudimas-taikymas-uzsienio-salyse.pdf>

LiJOT siūlo reglamentuoti konversijos terapijų draudimą, patraukiant šia praktika užsiimančius žmones ir institucijas baudžiamojon atsakomybėn, siekiant užkirsti kelią žmogaus teises žeidžiančioms praktikoms ir sudaryti sąlygas oriai bei saugiai kiekvieno asmens saviraiškai.

LiJOT Prezidentas

Umberto Masi